

MESLEKİ EĞİTİM - İSTİHDAM İLİŞKİSİ: TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİMİN KALİTE VE KANTİTESİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Ceyda Erden Özsoy¹

ÖZET

Türkiye’de mesleki eğitim ile istihdam arasındaki fonksiyonel ilişki oldukça zayıftır. Bir yandan mesleki eğitim mezunları, işgücü piyasasının talep ettiği niteliklere tam olarak sahip değilken, diğer yandan da işletmelerde nitelikli ara eleman açığı bulunmaktadır. İşgücü piyasasında arz ve talebin uyumsuzluğundan kaynaklanan bu paradoksal sorunun çözülmesi gerekmektedir. Çünkü bu durum, mezunların işsiz kalmasına ya da eğitimini aldıkları alanların dışında başka işlerde çalışmalarına neden olabilmektedir. Genel olarak Türkiye’de mesleki eğitimin kalitesine oranla kantitesine daha fazla önem verildiği görülmektedir. Ancak kalite odaklı çözümlerle mesleki eğitim-istihdam paradoksunun üstesinden gelinebilecektir. Ekonomik gelişme sürecinde mesleki eğitimi önemli bir araca dönüştürmek gerekir. Bu nedenle Türkiye acilen mesleki eğitim sisteminde paradigma değişikliğine ihtiyaç duymaktadır. Türk mesleki eğitim sisteminin kalite ve kantitesinin tartışıldığı bu çalışmada çözüme yönelik bazı düşüncelere de yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Eğitim, İstihdam, Türkiye

VOCATIONAL EDUCATION - EMPLOYMENT RELATIONSHIP: THOUGHTS ON QUANTITY AND QUALITY OF VOCATIONAL EDUCATION IN TURKEY

ABSTRACT

The functional relationship between vocational education and employment is quite poor in Turkey. On the one hand, graduates of vocational education are not exactly have the qualifications demanded of labor market, on the other hand there are also skilled technicians gap in the business. The paradoxical problem which arises from the mismatch of supply and demand in the labor market should be solved. Because this situation may leads to unemployment problem of graduates or to work in other jobs outside of their field of study. Generally it is seen that the quantity of vocational education is more important than quality in Turkey. However, the vocational training and employment paradox can be overcome by means of quality-oriented solutions. Turkey urgently needs to a paradigm change in the vocational training system. In this study it is discussed the quality and quantity of the Turkish vocational training system and also gave place to solution-oriented thoughts.

Key Words: Vocational Education, Employment, Turkey

---

¹ Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü (ceydae@anadolu.edu.tr)

Giriş

Beşeri sermaye teorisine göre bir ülkenin gelişmişlik düzeyini belirleyen en önemli unsurlardan biri, o ülkenin sahip olduğu insan kaynaklarının niteliğidir. Bu doğrultuda, değişen koşullara uyum sağlayabilen, sorun giderebilen, çevresi ile iyi iletişim kurabilen, takım çalışması yapabilen, mesleğinin gerektirdiği temel bilgi ve becerilere sahip, yetişmiş mesleki ve teknik insan gücü, kalkınmanın itici gücünü oluşturmaktadır (Adıgüzel ve Berk, 2009: 221).

Türkiye'nin sosyo-ekonomik kalkınmasında mesleki eğitimi önemli bir araca dönüştürebilmek için sistem içindeki mevcut sorunları çözümlenmek öncelikli amaçlardan biri olmalıdır. Kaldı ki Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yıl dönümü olan 2023 için dünyanın en büyük on ekonomisi içinde bulunma gayretinde olduğu düşünüldüğünde, imalat sanayinde yapısal dönüşümü sağlayacak nitelikli işgücünün bir an evvel yetiştirilmesi bir zorunluluktur. Gerçekten de günümüz eğitim sistemi, Türkiye'nin mevcut ekonomik ihtiyaçlarını bile karşılamaktan uzaktır. Dolayısıyla gittikçe büyüyen ve çeşitlenen bir ekonomik yapının ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için mesleki eğitim sisteminin iyileştirilmesi, kalitesinin artırılması gerekir. Ayrıca, kaliteli eğitim sunma, ekonomik faydanın çok ötesinde toplumsal faydalar da getirmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014a: 42). Mesleki ve teknik eğitimin önemi ekonomik gelişme ile birlikte artmaktadır. Ekonomik gelişme daha çok işletme, daha çok iş ve daha çok meslek anlamına gelmektedir. Mesleki ve teknik eğitim bir anlamda ekonomik gelişmenin hızlandırıcısıdır (Koçel, 2004: 101).

Ekonomik gelişme sürecinde bu kadar önemli olan mesleki eğitimin Türkiye'de bugüne kadar ihmal edilmiş olması kabul edilemez. Her ne kadar yıllardır hükümetlerin üst politika metinlerinde ve özel sektör ile sivil toplum örgütlerinin projelerinde mesleki eğitim üzerinde çokça durulmaya başlanmış olsa da halen bir çözüm getirilebilmiş değildir. Bu çalışmada öncelikle kısaca mesleki eğitimin tanımına, türlerine, bireysel ve toplumsal önemine değinildikten sonra, örgün mesleki eğitim almış mezunların istihdam durumları ortaya konulmaktadır. Sonrasında mesleki eğitimin kalite ve kantite sorunları incelenmekte ve bu sorunların tespitinden sonra mesleki eğitim-istihdam ilişkisi ele alınmaktadır. Sonuç kısmında ise elde edilen bulgulardan hareketle çözüm odaklı bazı düşüncelere yer verilmektedir.

Mesleki Eğitimin Tanımı ve Türleri

Mesleki eğitim, bireye iş hayatında belirli bir meslekle ilgili bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran ve bireyin yeteneklerini çeşitli yönleriyle geliştiren eğitimidir. Teknik eğitim, ileri düzeyde fen ve matematik bilgisi ile uygulamalı teknik yetenekleri gerektiren, meslek hiyerarşisinde orta ve yüksek kademeler arası düzey için gerekli bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran ileri düzeyde bir meslek eğitimidir. Genel anlamda kullanılan mesleki ve teknik eğitim ise tanım olarak, "bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu olan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırarak bireyi zihinsel, duygusal, kişisel, sosyal ve ekonomik yönleriyle dengeli bir biçimde geliştirme sürecidir" (Alkan, Doğan ve Sezgin, 2001: 3-5).¹

Mesleki ve teknik eğitim modeli olarak üç farklı yaklaşım kullanılmaktadır. Bunlar: Tamamı okul içerisinde olmak üzere tam zamanlı meslek eğitimine ağırlık veren "Okul Merkezli" modeller; halen çıraklık eğitiminde uygulandığı gibi tam zamanlı olarak işletmelerde sürdürülen "İşletme Merkezli" modeller ve "Dual Sistem" olarak da adlandırılan okul-işletme ortaklığına dayalı işbirliği modelleridir. Her üç eğitim modeli de Türk mesleki ve teknik eğitim sistemi içerisinde kullanılmaktadır (Adıgüzel ve Berk, 2009: 221).²

Mesleki Eğitimin Önemi

İnsan yaşamında iş ve eğitim, diğer bir deyişle, mesleki eğitim önemli bir yer tutmaktadır. İnsanlık tarihinin her döneminde ve her ülkede genel eğitim politika ve uygulamalarında meslek eğitime yer verilmiş olması bu gereksinimin doğal bir belirtisidir. Gerçekten de mesleki eğitim, insan yaşamında bireysel, sosyal, ekonomik, kültürel ve ulusal gereksinimlerin karşılanmasında zorunlu olan bir eğitimidir.

Mesleki eğitim bireylere; daha fazla iş güvencesi, daha yüksek gelir, mesleki yükselmenin sağlanması, kendi işini kurma yolunun açılması, kendine duyduğu güven ve saygının artması ve en önemlisi yoksullukla baş edebilme fırsatının yaratılması gibi birçok bakımdan avantajlar sağlamaktadır (Altuncı, Salman ve Doğan: 315). Sosyal boyutu açısından mesleki ve teknik eğitime verilen önemin nedenini, bireyin sosyal etkinliklere katılma içgüdüğü ya da sosyal bir varlık olmasının doğal sonucu olarak düşünmek gerekir. Konuya sosyo-psikolojik açıdan bakıldığında, birey ve grupların mesleki yeterliliklerini geliştirmede ve toplumsal işbirliğine katılmalarını sağlamada meslekler, eğitim için önemli bir araçtır. Bu bağlamda, mesleki eğitim gençlere sosyal başarı ve mülkiyet duygusu kazandırmakta etkin bir rol oynar (Özsoy, 2007: 111).

¹ Mesleki eğitim ile teknik eğitim arasındaki farkı unutmamak kaydıyla bu çalışmada kısaca mesleki eğitim ifadesi kullanılmaktadır.

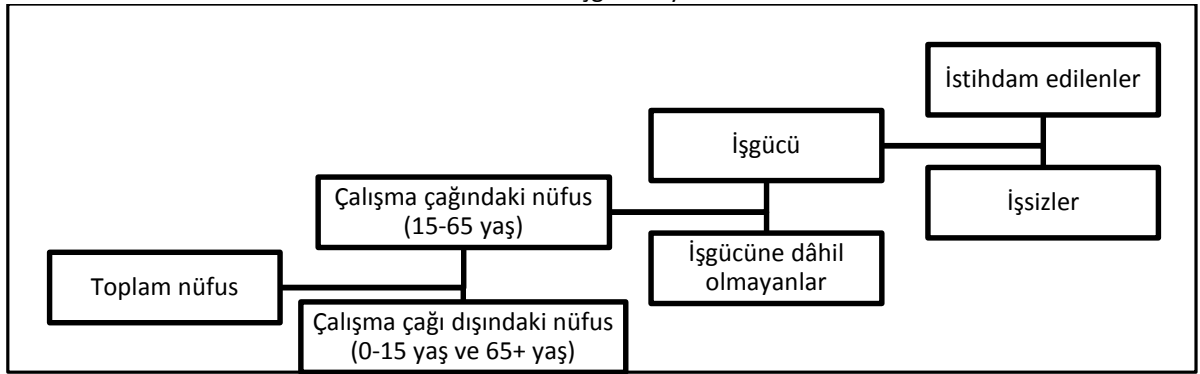
² Mesleki eğitimin çok çeşitli türleri göz önüne alındığında, konuyu daha spesifik olarak inceleyebilmek için bu çalışmada sadece mesleki eğitimde örgün eğitim veren meslek liseleri ve meslek yüksekokullarına yer verilmektedir.

Ekonomik açıdan mesleki ve teknik eğitim; işgücü piyasasının gereksinimlerinin karşılanması, üretimde verimlilik ve kalite artışının sağlanması, işsizliğin azaltılması, iç ve dış piyasalarda rekabet gücünü artırması, kaynakların etkinlik, verimlilik ve rasyonellik esasına göre kullanılması, çağdaş teknolojilerin izlenmesi, bu teknolojilerin mal ve hizmet üretimine yansıtılması, hızlı, istikrarlı ve sağlıklı bir ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi gibi konularda önemli katkılar sağlamaktadır (Aykaç, 2002: 155-156).

Mezunların İstihdam Durumları

Türkiye’de istihdam sorunları yalnızca makroekonomik politikalarla çözümlenemeyecek kadar ciddi ve yapısal nitelikler taşımakta, işgücü piyasalarının genel yapısı, mesleki eğitim ile işgücü piyasası bağlantısı, işgücüne katılım, istihdamın sektörel dönüşümü gibi işgücü piyasasının kendine özgü yapısal sorunlarının da ciddi olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Hem işsizliği düşürmek hem de işgücüne katılımı arttırmak temelinde çifte bir sorunla karşı karşıya olunduğu göz önünde bulundurulursa, istihdam yaratmanın, makroekonomik politikaların öncelikli ve doğrudan hedefi haline gelmesi gerekliliği kaçınılmazdır. (Kalkınma Bakanlığı, 2014b: 2).

Grafik 1. İşgücü Piyasası

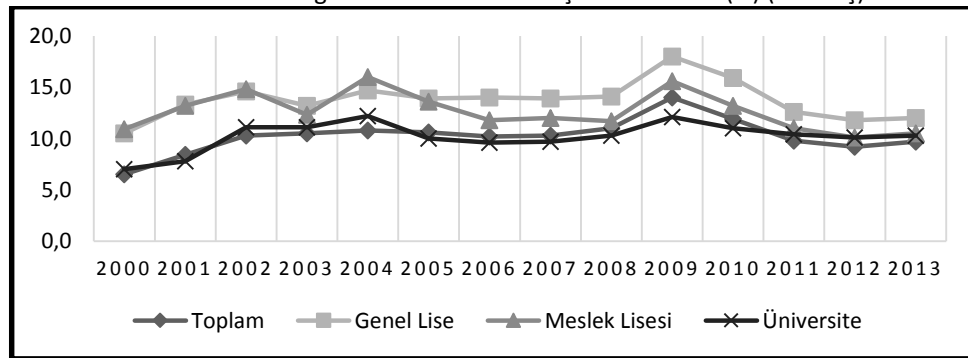

Kaynak: (KİP, 2012: 10)

Türkiye İstatistik Enstitüsü (TÜİK), işsizlik oranını hesaplarırken Uluslararası Emek Örgütü’nün (ILO) standart hesaplama yöntemlerini kullanmaktadır. Buna göre işsizlik oranı, 15 yaşından büyük olup da son üç ay içinde iş arayan ve 15 gün içinde işbaşı yapmaya hazır olduğunu bildirenlerin toplam işgücüne bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Özetle bir kişinin işsiz sayılabilmesi için, herhangi bir yerde istihdam edilmemesi, son üç ayda iş aramış olması ve 15 gün içinde bir işte istihdam edilebilecek durumda olması gerekmektedir (Eğilmez, 2012). İşsizlik oranı ve istihdam oranının elde edilmesinde kullanılan formüller şu şekildedir:

- Çalışma çağındaki nüfus (15 yaş üzeri nüfus)= İşgücü+ İşgücüne dâhil olmayanlar¹
- İşgücü= İstihdam edilenler + İşsizler
- İşsizlik oranı= (İşsizler/İşgücü)x100
- İstihdam Oranı=(İstihdam Edilenler/İşgücü)x100

Grafik 2. Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları (%) (15+ Yaş)

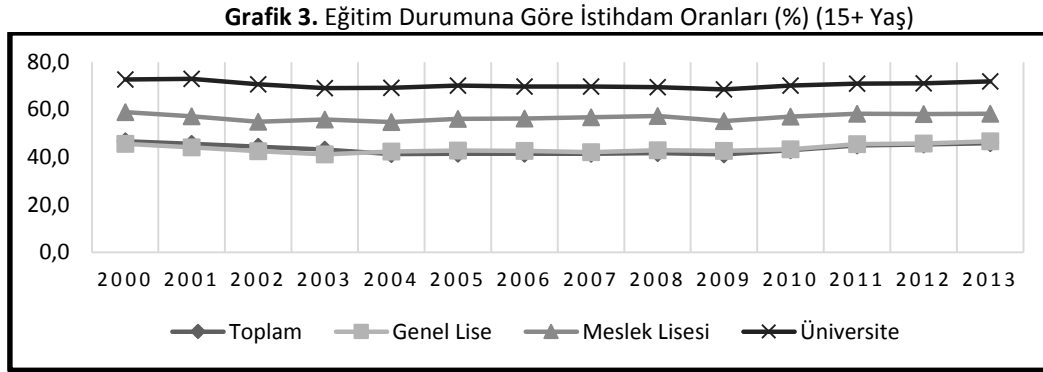

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

¹ İşgücüne dahil olmayanlar; iş bulma ümidi olmadığı için son üç ayda iş aramayı bırakmış olup da iş bulsa çalışacak olanlar, mevsimlik işlerde çalıştığı için iş aramayan ama sürekli iş bulsa çalışmaya hazır olanlar, ev kadını, emekli, irad sahibi, öğrenci ya da özür, yaşlı ve hasta olduğu için iş aramayan ama bulsa çalışmaya hazır olanlar, diğer nedenlerle iş aramayan ama iş bulsa işbaşı yapmaya hazır olanlardır.

Grafik 2’de eğitim durumlarına göre işsizlik oranları yer almaktadır. Tablodan hareketle meslek lisesi mezunlarının işsizlik oranları incelendiğinde (%10.5), bu oranın genel işsizlik oranından yüksek (%9.7) ancak, özellikle son yıllarda genel lise mezunlarından düşük (%12) olduğu söylenebilir. Nitekim Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) üyesi sanayicilere göre, işverenlerin nitelikli ara eleman ihtiyacı yüksek olan, sanayisi gelişmiş bölgelerde mesleki eğitim mezunlarını tercih ettikleri ifade edilmektedir.

Grafik 3’te eğitim durumlarına göre istihdam oranları yer almaktadır. Buna göre yıllar itibarıyla en yüksek istihdam oranı fakülte ve yüksekokul mezunları arasındadır (%71.9). Meslek lisesi mezunlarının istihdam oranı bunu takip etmektedir (%58.3). Genel lise mezunlarının istihdam oranları ise toplam istihdam oranı ile benzer bir eğitim sergilemektedir.

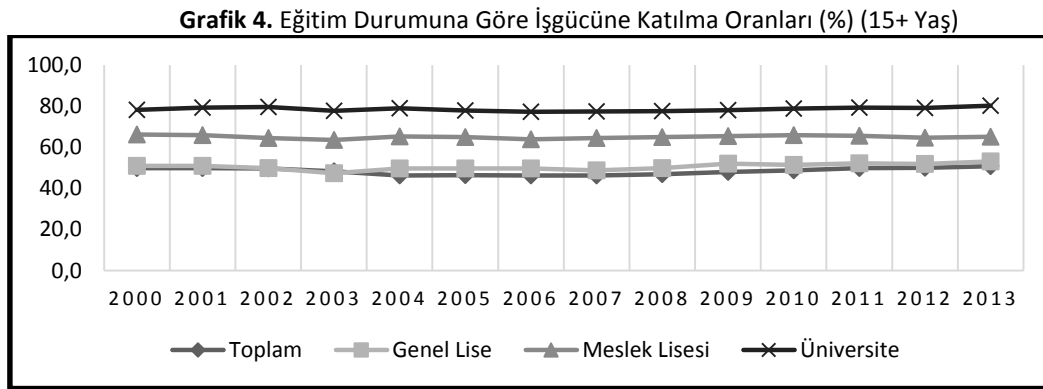

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Grafik 4’de eğitim durumlarına göre işgücüne katılma oranlarının yıllar itibarıyla gelişimi yer almaktadır. İşgücüne katılma oranı şu şekilde hesaplanmaktadır (Han, 2006: 91):

$$\text{İşgücüne Katılma Oranı} = (\text{İşgücü} / \text{Çalışma Çağındaki Nüfus}) \times 100$$

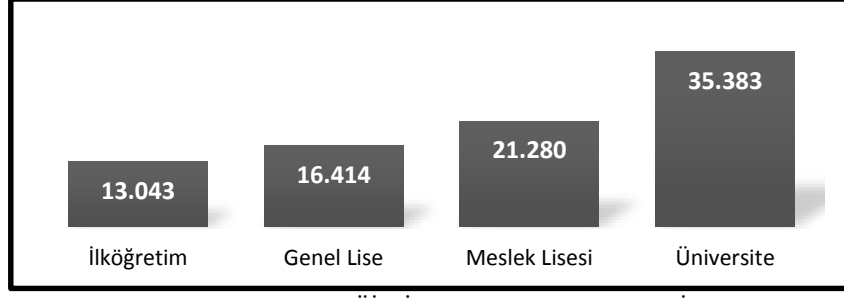
Meslek lisesi mezunlarının işgücüne katılma oranlarının (%65.1) genel ortalamadan da (%50.8), genel lise mezunlarından da (%53.1) yüksek olduğu söylenebilir. Ancak sözkonusu oran fakülte ve yüksekokul mezunlarından (%80.1) düşük düzeydedir.

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri

Grafik 5’te ise eğitim durumuna göre yıllık ortalama brüt kazançlar bulunmaktadır. Üniversite eğitiminin ekonomik getirisi, hem genel, hem meslek liselerine göre daha yüksektir. Ayrıca üniversite mezunlarının işsizlik oranları daha düşük, işgücüne katılma oranları daha yüksektir. Diğer taraftan meslek liselerinde ekonomik getiri genel liselere oranla daha yüksektir. İşsizlik oranı ve işgücüne katılma oranı açısından da meslek liselerinin genel liselere göre karşılaştırmalı bir avantajı bulunmaktadır. İster bu kazanç yönünden bakılsın, isterse de üniversiteye sınavsız geçiş olanağı açısından bakılsın mesleki eğitim almanın genel liseye oranla bazı üstünlükleri olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 5. Eğitim Durumuna Göre Yıllık Ortalama Brüt Kazanç (2010) (TL)

Kaynak: TÜİK, İşgücü Maliyet ve Kazanç İstatistikleri

İncelenen tüm grafiklerden hareketle mezunların istihdam durumlarıyla ilgili olarak çıkarılabilecek sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katılma oranı artmaktadır.
- Eğitim düzeyi yükseldikçe istihdam edilme olasılığı artmaktadır.
- Eğitim düzeyi yükseldikçe işsizlik riski düşmektedir.
- Eğitim düzeyi yükseldikçe elde edilen parasal getiri artmaktadır.
- Üniversite mezunları işgücü piyasasında en avantajlı grupta yer almaktadır.
- Meslek lisesi mezunları işgücü piyasasında genel lise mezunlarından göreceli olarak daha avantajlı durumdadır.

Türkiye’de Mesleki Eğitimin Kalite Ve Kantite Sorunu

Kalite, Latince bir kavram olan “Qualitas” ya da “Qualis” kelimelerinden gelmekte ve “nitelik, kullanıma uygunluk” demektir. Mesleki eğitimin kalitesinden kasıt, mesleki eğitim sisteminin mevcut şartlara ve talebe uygunluğudur. Kantite ise kökeni Fransızca “Quantité” olan ve nicelik anlamına gelen bir kavramdır. Mesleki eğitimin kantitesi deyince ölçülebilen bir takım özellikleri açısından sistemin değerlendirmesidir.

Türkiye’nin gelişme basamaklarında hızlı yol alması için nitelikli ara eleman gücüne olan ihtiyacı had safhadadır. Ancak Türkiye için gereken ara elemanın temel sağlayıcısı olan mesleki eğitim kurumlarında bir takım sorunlar bulunmaktadır. Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin gerek kalite (nitelik), gerekse kantite (nicelik) olarak yeterli bir düzeyde olmadığı bilinen bir gerçektir.

Türk eğitim sisteminde kalite yerine daha çok kantiteye odaklanılmaktadır. Örneğin öteden beri mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretim içerisindeki payının %65’lere getirilmesi hedefi güdülmektedir. Oysaki mesleki ve teknik eğitimdeki sorun kantiteden ziyade, kalite sorunudur. Mesleki ve teknik ortaöğretim okullaşma oranının %65 olması, mesleki ve teknik eğitimde anahtar beceriler ve mesleki temel yetkinlikleri yeterince kazandırmadıktan sonra bir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle asıl üzerinde durulması gereken konu, meslek eğitiminin girdileri açısından karşılaşılan ciddi kalite sorunlarıdır. Küreselleşmenin etkisi, rekabetin ve kamu denetiminin artması, insanların ekonomik güçlerinin ve eğitim düzeylerinin yükselmesi gibi nedenlerle toplumun kalite beklentisi giderek artmaktadır (Özsoy, 2013: 181). Mesleki eğitimde karşılaşılan kalite odaklı sorunlar, beklenen eğitim çıktılarının gerçekleşmesine engel oluşturmakta ve böylece önemli bir kaynak israfına yol açmaktadır. Verimlilik bilindiği gibi çıktı/girdi biçiminde ifade edilir. Mesleki eğitimin verimli olması için girdilerin ve eğitim sürecinin, programdan beklenen hedefleri karşılayacak kalite ve standartta olması gerekmektedir. En önemli girdi olan öğrenci açısından kalite unsuru değerlendirildiğinde meslek lisesini tercih eden öğrencilerin daha önce aldıkları temel eğitimde eksikleri olduğu, liseden de bu eksikleri gidermeden mezun oldukları ifade edilmektedir. Girdideki bu kalite sorunu elbette ki çıktıya da sirayet etmektedir. Sınavsız geçiş haklarını kullanarak meslek yüksekokullarına devam eden mezunlar, bu kalite sorununu yükseköğretim aşamasına da taşımaktadırlar (TÜRKONFED ve ERG, 2006: 31). Mesleki ve teknik ortaöğretim mezunlarının % 63’ünün bir yükseköğretim programıyla ilişkisi bulunmaktadır (ERG ve KOÇ, 2012: 27) Sınavsız geçiş sistemi, bilgi ve eğitim seviyesini büyük ölçüde düşürmüştür. Meslek lisesi çıkışlı öğrencilerin aslında yüksekokul öğrenimini izleyebilecek düzeyde olmadıkları tespit edilmiştir. Sınavsız olarak üniversitelere girmiş olmaları, fazla çalışmadan mezun olabilecekleri yanılgısına yol açmış ve bu durum öğrencilerin başarısızlıklarını artırmıştır. Meslek yüksekokulları üzerine yapılan çalışmalara göre, öğrencilerin temel fen, matematik ve meslekle ilgili teorik derslerinin zayıf olduğu, mezunların yaklaşık % 95’inin temel matematik kurallarında yetersiz olduğunu belirlenmiştir (ERG ve KOÇ, 2012: 24).

Öğrenciler açısından mesleki eğitime bakıldığında onların da sisteme ilişkin sorunları bulunmaktadır. Kayır ve diğerleri (2004) tarafından yapılan “Meslek Lisesi Araştırmasında Ortaya Çıkan Temel Bazı Bulgular” adlı çalışmaya göre, meslek lisesi öğrencilerinin % 48’i; erkek teknik, kız teknik ile ticaret ve turizm liselerindeki öğrencilerin % 58’i yeniden imkân tanınsa bu okullarda okumayacaklarını belirtmişlerdir. Meslek lisesi

öğrencileri aldıkları teorik ve uygulamalı eğitimi mesleğe hazırlamada yeterli bulmamaktadır. Verimsizliğin en önemli nedenleri arasında, eğitimcilerin sanayiden kopuk olması, teknolojik gelişmeleri izleyememesi ve yeni çıkan makine, donanım ve ekipmanları tanımaması sayılmaktadır. (TÜRKONFED ve ERG, 2006: 32).

Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi Projesi (e-mezun) kapsamında, 2009-2010 yılında yaklaşık 11.000 mezun öğrenci ve 1.250 işverenle bir araştırma yapılmıştır. Çalışan mesleki ve teknik ortaöğretim mezunlarının arasında okulda kazanılan mesleki yeterliliklerin iş hayatına hazırlamada arzu edilen düzeyde olmadığını belirtenlerin oranı azımsanmayacak düzeydedir (%42). Bu durum, işverenlerin işletmelerinde çalışan mezunların mesleki yeterlilikleriyle ilgili değerlendirmelerinde de kendini göstermektedir. Çoğu işveren, mesleki ve teknik ortaöğretim mezunlarının mesleki bilgi, beceri, tutum ve iş alışkanlıklarını yetersiz bulmaktadır (ERG ve KOÇ, 2012: 25).

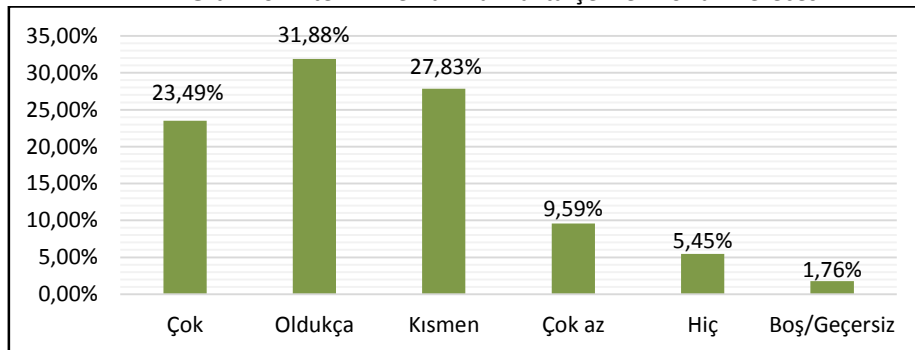
İşverenlerle yapılan çalışmalar da, mesleki ve teknik ortaöğretim mezunu öğrencilerin okulda almış oldukları eğitimin iş hayatının taleplerine tam olarak uygun olmadığı değerlendirilmiştir. İşverenlere göre, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında uygulanan eğitim programları ve iş piyasasının ihtiyaçları arasında kalite ve kantite yönünden bulunan uyumsuzlukların nedenleri, mesleki ve teknik okullarda okutulan programların güncel olmayışı, meslek okulları ile işyerleri arasındaki eşgüdüm ve iletişim eksikliği ve öğrencilerin temel eğitiminden gelen eksiklikleridir (ERG ve KOÇ, 2012: 26-27). Görünen o ki işverenler iş'e uygun nitelikleri taşıyan mezun bulmakta zorlanmaktadır. Bu durum onları istihdam öncesinde mezunu, yeniden eğitime durumunda bırakmaktadır. Elbette ki bu hizmet-içi eğitim süreci işveren açısından fazladan bir maliyet unsuru oluşturmaktadır.

Mesleki Eğitim-İstihdam İlişkisi

Türkiye'de eğitim-istihdam ilişkisi maalesef oldukça zayıftır. Ülkemizde mesleki eğitim sistemi ile istihdam arasında fonksiyonel bir ilişki ise neredeyse yok denilebilir. Bu durum, bilişsel yetenekleri yüksek öğrencilerin mesleki eğitimi tercih etmemesi, mesleki eğitim sisteminin işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmaması, mevcut mesleki eğitim programlarının ilgili tüm taraflarla yeterince işbirliği içinde güncellenmemesi, donanım eksikliği ve eğitim personelinin yeterince sektör tecrübesinin olmaması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (MEB, 2012: 46). İşverenlerin nitelikli ara eleman gereksinimleri mesleki eğitimle karşılanamamaktadır. Bir yandan özgün eğitim veren meslek okulu mezunları, işgücü piyasasının talep ettiği niteliklere tam olarak sahip değilken, diğer yandan da işletmelerde nitelikli ara eleman açığı bulunmaktadır. Bu durum, mezunların işsiz kalmasına ya da başka alanlarda çalışmalarına neden olmaktadır.

Resmi verilere göre Türkiye'de işsizlik oranları son yıllarda %10 düzeyindedir. Ancak işverenlerin büyük bir kısmının, ihtiyaç duydukları nitelikli elemanı bulamamaktan şikâyet etmeleri mesleki eğitim ve istihdam arasındaki paradoksal sorunu ortaya koymaktadır. Grafik 6'da Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi Projesi 2008 yılı sonuçlarına göre, işverenlerin nitelikli eleman bulmada çektiği zorluk derecesi yer almaktadır. Buna göre nitelikli eleman bulmakta işverenlerin yaklaşık %24'ü çok, %32'si ise oldukça zorluk çektiğini belirtmiştir. İstanbul Ticaret Odasının (İTO) İş Dünyasının Mesleki Eğitime Bakışı Araştırmasına göre de, Türkiye'de iş sorununun olmadığı, işe yarayacak (nitelikli) işçi sorununun olduğunu ifade eden işverenlerin oranının %53.3 olduğu belirtilmektedir (İTO, 2006: 53).

Grafik 6. Nitelikli Eleman Bulmakta Çekilen Zorluk Derecesi

Kaynak: (EARGED, 2010)

Tablo 1'de Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017) metninde yer alan SWOT analizi¹ çalışmasının istihdama ilişkin sonuçları bulunmaktadır.

¹ SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats - Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehditler)

Tablo 1. Mesleki ve Teknik Eğitim - İstihdam İlişkisinin SWOT Analizi

Güçlü Yönler:	Zayıf Yönler:
<ol style="list-style-type: none"> 1. İstihdama ve ekonomik kalkınmaya yönelik eğitimin verilmesi 2. Ulusal ve uluslararası proje ve işbirliği protokollerin varlığı 3. İstihdama yönelik teşvik sisteminin varlığı 4. İşverenlerin mesleki ve teknik eğitime değer atfetmesi 5. Meslek örgütlerinin teşvik amacıyla düzenlediği yarışmaların varlığı 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sektörün ihtiyaçlarına uygun nitelikte işgücü yetiştirilememesi 2. Mezunların yeterli düzeyde izlenememesi 3. Mezunların istihdam fırsatları konusunda yeterince bilgilendirilmemesi 4. Mesleki ve teknik eğitim öğrenci ve kursiyerlerine yaratıcılığın, yenilikçiliğin ve girişimciliğin yeterince kazandırılmaması 5. Mesleki ve teknik eğitim öğrencilerinin sosyal becerilerinin yeterince geliştirilememesi 6. İş piyasalarının yeterince şeffaf olmaması 7. İşletmelerin mesleki eğitim almış kişilerin istihdamında yeterince istekli davranmaması 8. İşyeri eğitimi ve staj konusunda işletmelerin aktif davranmaması
Fırsatlar:	Tehditler:
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sektörün nitelikli insan gücü ihtiyacının olması 2. Sanayi sektörünün büyüme eğiliminde olması 3. KOBİ'lere yönelik teşviklerin olması ve meslekî ve teknik eğitime olumlu yansımaları 4. Türkiye'nin jeopolitik konumu itibarıyla girişimcilerin ve işgücünün hareketlilik imkânının olması 5. Yeni meslek alanlarının ortaya çıkması 6. Ekonomik büyümede istikrarın olması 	<ol style="list-style-type: none"> 1. İş yerlerinde üretim maliyetini düşürmek amacıyla vasıfsız ve niteliksiz işgücü çalıştırılması 2. Kayıt dışı istihdamın yüksek olması 3. İşgücü piyasasındaki arz ve talep dengesizliği 4. Mezunların eğitim gördükleri alanlarda yeterince istihdam edilmemesi 5. Mezunların alanlarında çalışmak istememesi 6. Bölgeler arası gelişmişlik farklarının olması 7. İstihdam için mesleki yeterlilik belgelerinin zorunlu görülmemesi 8. Mesleki ve teknik eğitim mezunlarının işgücü piyasasına katılmak yerine daha çok yükseköğretimi tercih etmeleri

Kaynak: (MEB, 2012: 55-59)

Sonuç Yerine: Düşünceler Ve Öneriler

Teknolojideki hızlı değişim ile birlikte ortaya çıkan yeni bilimsel ve teknik alanlar, nitelikli işgücüne duyulan ihtiyacı her geçen gün arttırmakta ve çağdaş teknolojileri içeren kaliteli bir mesleki ve teknik eğitimi zorunlu hale getirmektedir. Dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak iş piyasası sürekli olarak değişmekte ve bu değişimler, bireyin bir işte istihdam edilebilmesi için gereken mesleki nitelikleri de farklılaştırmaktadır. Söz konusu niteliklerin kazanılmasının yolu ise mesleki ve teknik eğitimden geçmektedir. Günümüzde işgücü piyasasının da "kalite" ön plana çıkmaktadır. Bilgi üretecek ve bilgiyi, teknolojiyi kullanacak insan kaynaklarının geliştirilmesi ise mesleki eğitim ile sağlanmaktadır. Çalışma boyunca Türkiye'de örgün eğitim veren mesleki ve teknik eğitim kurumlarında halen çeşitli kalite ve kantite sorunları yaşandığı, bireylerin potansiyellerini yeterince kullanamadığı, mesleki ve teknik eğitimin nitelikli eleman ihtiyacına henüz cevap veremediği belirtilmektedir. Çalışmada ortaya konan sorunları sıralayacak olursak:

1. Sorun: Mesleki eğitim kalitesinin düşük olması
2. Sorun: Okul-iş dünyası ilişkisinin yetersizliği
3. Sorun: İşgücünün mesleki kalifikasyonunun düşük olması
4. Sorun: İşgücü piyasasındaki ihtiyaçların değişimine hızlı uyumun gösterilememesi
5. Sorun: İşgücü arzı ile işgücü talebi arasında kalite ve kantite yönünden uyumsuzluk

O halde, mesleki eğitim sisteminin kalitesinin artırılması ve işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan beceri ve yeterliliklere uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, mesleki ve teknik eğitimin, gençlerin potansiyellerini gerçekleştirmelerine katkıda bulunacak, işletmelerin gereksinimini karşılayacak ve uluslararası rekabette genç nüfusu ile ön plana çıkmak isteyen Türkiye'ye avantaj yaratacak biçimde yapılandırılması gerekmektedir. Mesleki eğitime ilişkin sorunlara getirilebilecek çözüm önerilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- İşgücü arz ve talebiyle ilgili analizlerinin periyodik olarak yapılması ve değerlendirilmesi
- Özellikle örgün mesleki ortaöğretim kurumları ve yüksekokullarda güncel anlamda ihtiyaç duyulan mesleklere yönelik bölümlerin açılması ve ihtiyaç duyulmayan bölümlerin kapatılmasına yönelik eğitim planlarının yapılması
- Yapılacak planlamada toplumun, piyasaların ve sektörlerin taleplerine uygun nicelik ve nitelikte işgücünün nasıl yetiştirileceğinin açıkça ortaya konulması
- Eğitim-istihdam ilişkisinin daha sağlıklı bir biçimde kurulabilmesi için mesleki eğitim mezunlarını takip eden daha etkin¹ ve daha kapsamlı (yüksekokul mezunlarını da dâhil eden) bir sisteminin kurularak, oradan elde edilen geri bildirimlerle eğitim sistemi ve ders içeriklerinin sürekli olarak güncellenmesi
- Mesleki eğitimin düşük statülü algısının kırılması ve bu okulların daha tercih edilir kılınması için özel sektör ve devlet tarafından burs, işe yerleştirme gibi teşviklerin sağlanması
- Meslek eğitimi almış mezunlara istihdam sağlayan işverenlere teşvik sağlanması
- Derslerin proje, tasarım ve uygulama ağırlıklı hale getirilmesi
- Özel sektörün yaygın eğitim faaliyetlerinin özendirilmesi (vergi indirimi, uzun vadeli ve düşük faizli kredi, arsa temini gibi teşviklerle)
- Meslek edindirmede yaşam boyu eğitimin öneminin artması

Türkiye'de eğitimin işgücü piyasasında talep edilen nitelikleri karşılamaması ile ekonominin eğitilmiş işsizlere uygun işler yaratamaması bir arada yaşanmaktadır. Buna göre bir yandan, reel ekonominin canlanmasını sağlayıcı, ihracat olanaklarını arttırıcı, buna paralel olarak da "istihdam dostu büyüme politikaları"² tercih edilirken, diğer yandan da nitelikli işgücü yetiştirmek için piyasa tarafından talep edilen nitelikleri karşılayan bir mesleki eğitim politikası benimsenmelidir. Türkiye'de mesleki eğitim-istihdam ilişkisi iki yönlü olarak ele alınmalıdır: İşgücü arzı ve işgücü talebi. İşgücü arzı açısından baktığımızda emek piyasasında işgücünün eğitim düzeyinin ve kalitesinin arttırılması gerekir. İşgücü talebinin artması için ise ekonominin yeni ve iyi işler yaratması gerekir. Görünen o ki mesleki eğitimde temel sorun kantiteden ziyade kalite sorunudur. Sadece eğitim düzeyini arttırmak yeni iş alanları yaratılmadığı sürece işsizlik sorununu çözmeyecektir. Bu sorunun çözülmesi için mesleki eğitimin

Kaynakça

- Adıgüzel, O. C. ve Berk, Ş. (2009). Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Yeni Arayışlar: Yeterliğe Dayalı Modüler Sistemin Değerlendirilmesi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Haziran 2009. Cilt:V1, Sayı:1, 220-236.
- Alkan, C., Doğan, H. ve Sezgin S. İ. (2001). Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Altuncu, Y. T., Salman, C. ve Doğan, Z. M. *Mesleki Eğitim Sorunları ve Yeni Model Arayışları*, <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/16547.pdf> adresinden 12 Kasım 2014 tarihinde alınmıştır.
- Aykaç, N. (2002). Türkiye'de ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerinde Mesleki Teknik Eğitim (Almanya, Fransa, İsviçre, İspanya, Yunanistan Örneği), *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı no: 155-156.
- Eğilmez, M. (2012). *İşsizlik Nasıl Hesaplanıyor?* <http://www.mahfiegilmez.com/2012/01/issizlik-nasl-hesaplaniyor.html> adresinden 12 Kasım 2014 tarihinde alınmıştır.
- EARGED. (2010). *Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi 2008 Yılı Raporu*. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara. abm.tobb.org.tr/haberler/taie2/e-mezun%202008%20Raporu-sunu.ppt adresinden 25 Kasım 2014 tarihinde alınmıştır.
- ERG ve KOÇ. (2012). Mesleki Eğitimde Kalite İçin İşbirliği: Mesleki ve Teknik Eğitimde Güncellenmiş Durum Analizi, İstanbul, Nisan 2012.
- Han, E. (2006). İktisada Giriş 1, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 6. bs.
- İTO. (2006). İş Dünyamızın İhtiyaçları ve İşgücü Arzı Karşısında Mesleki Eğitimimiz: İş Dünyasının Mesleki Eğitime Bakışı, İstanbul.

¹ Türkiye'de hâlihazırda "Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi Projesi" uygulanmaktadır.

² İstihdam dostu büyüme politikaları: İstihdam vergilerini düşürmek, vasıflı işgücüne öncelik vermek, işgücü piyasası katılıklarını kaldırmak, istihdam yaratan işletmelere destek vermek, eğitim-istihdam ilişkisini güçlendirmek, dış ticaret arttırıcı önlemler almak (KİP, 2012: 35).

- KİP. (2012). İstihdam Politikaları Geliştirme Eğitimi, <http://www.kip.org.tr/Portals/0/ipge.pdf> adresinden 5 Aralık 2014 tarihinde alınmıştır.
- Koçel, T. (2004). Mesleki ve Teknik Eğitim Gerçeği Sorunlar ve Öneriler, *MESS Mercek Dergisi*, Ekim
- MEB. (2012). Meslekî ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (Taslak) 2013-2017, Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Özsoy, C. (2007). Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin İktisadi Kalkınmadaki Yeri ve Önemi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No. 1780.
- Özsoy, E. A. (2013). Hizmet Sektöründe Kalitenin Önemi. Editörler: Taşçı, D. ve Çabuk, S. N. *Kalite Yönetim Sistemleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları No: 1768.
- Resmi Gazete. (15.07.2010), İstihdam ve Meslekî Eğitim İlişkisinin Güçlendirilmesi Eylem Planı.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014a). Eğitim Sisteminin Kalitesinin Artırılması Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014b). İstihdam ve Çalışma Hayatı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara.
- TÜİK. *İşgücü Maliyet ve Kazanç İstatistikleri*. www.tuik.gov.tr adresinden 14 Kasım 2014 tarihinde alınmıştır.
- TÜİK. *İşgücü İstatistikleri*. www.tuik.gov.tr adresinden 14 Kasım 2014 tarihinde alınmıştır.
- TÜRKONFED ve ERG. (2006). Beceriler, Yeterlilikler ve Mesleki Eğitim: Politika Analizi ve Öneriler, İstanbul.
- TÜRKONFED ve ERG (2007). Beceriler, Yeterlilikler ve Mesleki Eğitim: Finansman Yapısı ve Politika Önerileri, İstanbul.